

Bölcsei Andrea

Helynevek standardizációja: alapelvek, terminológiai kérdések a nemzetközi és a magyar gyakorlatban

“Today we know that some 80 percent of all decisions in public and private life are spatially related”¹

Otto Schily, Német szövetségi belügyminiszter,
a „8. ENSZ Konferencia a földrajzi nevek standardizációjáról”
című rendezvény megnyitó beszéde (Berlin, 2002)

1. Szabványok és nyelvi szabványok

Megszoktuk, hogy szabványokról elsősorban a műszaki tudományok és a szolgáltatások vonatkozásában hallunk. Ezt a képet erősíti a nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény megfogalmazása is, amely a szabvány fogalmát a következőképpen definiálja: „A szabvány elismert szervezet által alkotott vagy jóváhagyott, közmegegyezéssel elfogadott olyan műszaki (technikai) dokumentum, amely tevékenységre vagy azok eredményére vonatkozik, és olyan általános és ismételten alkalmazható szabályokat, útmutatókat vagy jellemzőket tartalmaz, amelyek alkalmazásával a rendezőhatás az adott feltételek között a legkedvezőbb” (vö. <http://www.muszakiak.hu/tudastar/szabvanyugy/szabvanyugyi-alapismeretek>).

Első pillantásra meglepőnek tűnhet, hogy egy olyan változataiban létező jelenségnek, mint a nyelv is lehet kapcsolata a kétségtelenül praktikus, ám szükségszerűen monoton szabványosítási gyakorlattal. BALÁZS GÉZA egy lehetséges magyar nyelvstratégia kidolgozása során beszél *nyelvi szabványok*-ról (2000), s a nyelvi egységesítést szolgáló történeti és jelenkori jelenségeket egyaránt a *nyelvi szabványosítás* fogalma alá sorolja (2001: 205–6). Ezt a szemléletet tükrözi a megfelelő egységesítő tendenciákat jelölő idegen nyelvű szakkifejezések egy része is (vö. angol *language standardization* és a nyomában sarjadó egyéb nyelvű megfelelők). A nyelvvel, nyelvhasználattal összefüggésben a legerősebben szabványosított jelenségekkel ott találkozunk, ahol az azonosíthatóságot veszélyeztető változatok előfordulása könnyen okoz megértésbeli nehézségeket, s ahol a megismételhetőségnek gyakorlati jelentősége van (lásd a fenti definíciót, illetve vö. még TOLCSVAI NAGY 2003: 419): a helyesírásban, a fordítás során és újabban a földrajzi nevek használata terén.

¹ „Ma, tudjuk, a köz- és magánéleti döntések mintegy 80 százaléka összefüggésben van a térbeliséggel” (az én fordításom: B.A.).

A helynév-standardizációs tevékenységekbe, ahogyan a szabványosítás modern gyakorlatába általában véve az egyes országok önkéntesen kapcsolódhatnak be nemzeti szakértői testületeken (névtestületeken) keresztül, amelyek munkáját a regionális és a nemzetközi földrajzinév-egységesítésért felelős szervezetek segítik, fogják össze. A helynév-standardizációval foglalkozó szervezetek, ugyancsak a szabványosítási gyakorlatnak megfelelően nagy gondot fordítanak a földrajzi nevek egységesítése iránt érdeklődő szakemberek, magánemberek pontos és korszerű tájékoztatására, melyet gazdag tartalmú internetes webhelyek működtetésével valósítanak meg (jelen írás is nagyban támaszkodik a honlapon fellelhető információkra).

2. A nemzetközi gyakorlat

Az egységes helynevek következetes használata a kommunikáció, a tájékozódás egész világra kiterjedő egyértelműségének biztosításán túl a társadalmi és gazdasági fejlődést, a nyelvi és kulturális értékek megőrzését, a térinformatikai rendszerek kiépítését és karbantartását is szolgálja. Ez a saját tapasztalatain alapuló felismerés vezette az ENSZ-t arra, hogy „United Nations Group of Experts on Geographical Names” (ENSZ Földrajzi Névi Szakértői Csoport) néven létrehozzon egy, a földrajzi nevek standardizációjával foglalkozó nemzetközi szakmai szervezetet (vö. <http://www.pcgn.org.uk/UN.htm>).

2.1. A United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN) elnevezésű szervezet

Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa (UN Economic and Social Council; ECOSOC) 1959-ben szakértők egy kisebb csoportjának lehetőséget adott tanácskozás rendezésére azzal a céllal, hogy szakmai ajánlások kidolgozásával segítsék elő a nemzeti és nemzetközi helynév-standardizációs tevékenységet; alapelveket, irányvonalakat, javaslatokat fogalmazzanak meg a földrajzi nevek nyelvi egységesítésének módszerével, kívánatos kimenetével kapcsolatban. Az ENSZ főtitkára még ebben az évben — elsősorban földrajztudósok, térképészek, nyelvészek, történészek és földmérők bevonásával — életre hívott egy ideiglenes, később állandó szakértői bizottságot, amely 1973-tól az UNGEGN elnevezést viseli. Az UNGEGN ma az ECOSOC hét állandó szakmai testületének egyike. Alapszabályzatát 1988-ban fogadták el, melynek módosított változata 1993-ból való. A szervezet, amelynek működését az ENSZ Statisztikai Bizottsága (UN Statistic Division) által kirendelt titkárság biztosítja, tevékenységéről az UNCSGN konferenciákon (lásd lent) számol be, a beszámolókat a főtitkár az ENSZ Tanácsának mutatja be. A szervezetnek pillanatnyilag több mint 100 országból mintegy 400 tagja van (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/default.html>).

Az UNGEGN standardizációs tevékenységét jelenleg 23, a tagországok képviselőiből álló divízióban (tagozatban), 10 problémacentrikusan kialakított nem-

zetközi munkacsoportban és további két, gyakorlatorientált munkaközösségben végzi. A szervezet a divíziókat elsősorban a földrajzi és nyelvi helyzet, érdekek figyelembevételével alakította ki. Az egyes országok maguk dönthetik el, hogy mely tagozat(ok)ban kívánnak képviselőt. A divíziók tagozati üléseken és levelezés során végzik névegységesítő munkájukat az UNGEGN konferenciák és ülések alatt, illetve azok között. A tagozatok fontos szerepet töltenek be a standardizáció helyi feltételeinek megteremtésében, a munka folyamatosságának biztosításában (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/divisions.html>).

A több tagozat munkáját is érintő tematikus kérdésekkel foglalkozó munkacsoportok az országnevek; a helynévi adatbázisok és adattárak; a terminológia; a hirdetés és finanszírozás; a latin betűkkel való névírás; az oktatás; az értékelés és kivitelezés; az exonimák; a kiejtés; a kisebbségi, eredeti és regionális nyelvek helyneveinek feljegyzése és használata témakörei köré szerveződnek.² Önálló munkaközösség foglalkozik Afrika helyneveivel,³ valamint a nemzetközi használatra szánt térképek, kiadványok névírását segítő irányelvek kidolgozásával.⁴ Néhány, így a tenger alatti és tengermelléki terepformák elnevezéseinek, illetve a Földön kívüli topográfiai neveknek a standardizációjával foglalkozó munkacsoport⁵ már teljesítette feladatát és megszűnt (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/wgs.html>).⁶

Az UNGEGN 1967 óta ötévente „United Nations Conferences on the Standardization of Geographical Names” (ENSZ Konferencia a földrajzi nevek standardizációjáról; UNCSGN) címmel konferenciát szervez a földrajzi nevek standardizációjával kapcsolatos időszerű kérdések megvitatására. A konferencia fórumként szolgál a helynevek egységesítése elvi kérdéseinek (jelentőség, célok, eljárásmodok, eszközök) tisztázására, a nemzeti szinten újabban standardizált helynevekkel kapcsolatos információk terjesztésére és a nem latin betűs helyne-

² A munkacsoportok elnevezései: Working Group on Country Names; Working Group on Toponymic Data Files and Gazetteers; Working Group on Toponymic Terminology; Working Group on Publicity and Funding; Working Group on Romanization Systems; Working Group on Training Courses in Toponymy; Working Group on Evaluation and Implementation; Working Group on Exonyms; Working Group on Pronunciation; Working Group on the Promotion of Recording and Use of Indigenous, Minority and Regional Language Group Geographical Names (vö. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/wgs.html>).

³ Task Team for Africa munkacsoport (vö. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/wgs.html>).

⁴ Toponymic Guidelines for Map and Other Editors for International Use elnevezésű munkacsoport (vö. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/wgs.html>).

⁵ Names of undersea and maritime features, illetve Extraterrestrial topographic names elnevezésű munkacsoportok (vö. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/wgs.html>).

⁶ Az UNGEGN honlapján közzétett, idevágó információk szerint magyar részvétellel a webalapú oktatás biztosításával összefüggésben a Working Group on Training Courses in Toponymy munkacsoportban találkozunk (vö. még <http://lazarus.elte.hu/cet>).

vek egységes rendszer szerint történő átírásával összefüggő problémák megbeszélésére. A konferenciákon született határozatok foganatosítását az UNGEGN szakértői a későbbiekben figyelemmel kísérik (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/conferences.html>). Az UNGEGN honlapjának tanúsága szerint ez ideig kilenc UNCDSGN konferencia megrendezésére került sor, (legalább részben) magyar tematikájú előadás öt konferencián hét ízben hangzott el (FÖLDI 1994, ECSEED 1996, POKOLY 2000a, 2000b, 2004a, 2004b, BOHÁC 2006).

A konferenciák közötti időszakban a standardizációs munka folyamatosságának biztosítására az UNGEGN szakértői időről időre összegyűlnek, és a „Session of the United Nations Group of Experts on Geographical Names” elnevezésű ülésorozaton tárgyalják meg az aktuális problémákat. A magyar jelenlét az eddigi 26 ülésen periodikusnak mutatkozott: állandónak volt mondható azokban az időszakokban, amikor az ECSEED (lásd lent) elnöki tisztségét magyar szakértő töltötte be (aki nyilván ilyen minőségében is részt vett az üléseken), illetve a 2000-es évek első évtizedének nagyobbik felében; az 1982 és 1992 közötti 10 évben és 2009-től azonban hiányzik a magyar képviselő (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/sessions.html>).

Az UNGEGN feladatköre kiterjed a helynév-standardizációval kapcsolatos terminológiai kérdések tisztázására; a hivatalos helynévalkotással kapcsolatos irányelvek kidolgozására; a latin betűs helynévírás egységes elveinek kidolgozására; helynévtárak, földrajzinév-adatbázisok létrehozására; a földrajzi nevek standardizációjával összefüggő oktatás biztosítására. A hivatalos helynevek nemzetközi egységességének jelentőségével kapcsolatban tájékoztató, a már standardizált névformák vonatkozásában pedig információszolgáltató tevékenységet is kifejt. Feladatai közé tartozik a névinformációk gyűjtése, az adatok tárolása, karbantartása és terjesztése; valamint a földrajzi nevek egységésítésével kapcsolatos gyakorlati munka koordinálása a tagországok és a szervezetet segítő nemzetközi szakmai intézmények bevonásával. Az UNGEGN hivatalos kapcsolatot tart fenn többek között az „International Organization for Standardization” (ISO) 211-es, földrajzi információkkal foglalkozó műszaki bizottságával (TC/211 Geographic Information, Geomatics) és az „International Council of Onomastic Sciences” (ICOS) elnevezésű névtudományi társasággal is (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/liaison.html>).

2.2. Az UNGEGN névstandardizációs alapelvei

Az UNGEGN a földrajzinév-standardizáció jelentőségéről szólva kiemeli, hogy a helynevek egységes használata a helyi, nemzeti és nemzetközi közösségeknek egyaránt érdeke, hiszen elősegíti a kereskedelem, a területfejlesztés, a környezetvédelem, a katasztrófamegelőzés, a honvédelem, a békefenntartás, a keresési, mentési és segélyezési műveletek, a postai és hírközlő szolgáltatások gyors és pontos kivitelezését, de fontos szerepet kap a népszámlálás és egyéb statisztikai

adatok gyűjtése, a tulajdonjog megítélése, a térképkiadás, a navigációs rendszerek készítése, a turizmus fejlesztése, a politikai feszültségek enyhítése terén is. A 21. század globális térinformatikai rendszerei, adatbázisai szempontjából a helynevek egységesítése szintén elengedhetetlen. Nemzeti szinten a hivatalos helynevek megállapítása az államigazgatás, az ipar, az oktatás működési hatékonyságának növekedéséhez, ezen keresztül idő, pénz megtakarításához és a többszörös munkavégzés kiküszöböléséhez vezet. A földrajzi nevek standardizációjának társadalmi, közigazgatási és gazdasági haszna tehát igen nyilvánvaló (vö. UNGEGN Brochure, UNGEGN Media kit 8).

A földrajzi nevek a jelen szempontjából egy terület geográfiai jellemzőit is tükrözve térbeli tájékozódásunk leggyakrabban használt keretét képezik; a múlt viszonylatában pedig a kollektív emlékezet segítségével a helytörténet közvetítői. A helynevek ennek megfelelően pótolhatatlan nyelvi és kulturális értékek, s nagymértékben hozzájárulnak az adott területen élő emberek otthonosság-érzéséhez, identitásuk megéléséhez, így fontos társadalmi azonosító szerepük is van. Az UNGEGN több konferencia-határozata — így pl. a VII/5 (1998), VIII/1 (2002), VIII/9 (2002), IX/4 (2007) és IX/5 (2007) számúak⁷ — is hangsúlyozza a helyi használatú (ide értve a kisebbségi nyelvű és az eredeti névformákat is) földrajzi nevek nemzeti szinten történő összegyűjtésének, standard névformaként való elismerésének jelentőségét a nemzet kulturális örökségének fenntartása, a névhasználók identitásának megőrzése szempontjából (vö. UNGEGN Media kit 2, 7).

Az UNGEGN az egyes helynevek nemzetközi standardizált formájának megállapításakor tehát a helyben használatos, az adott ország nyelvi, névadási és kulturális sajátosságait tükröző névalakok alkalmazását részesíti előnyben, az ezekről való döntést pedig az egyes országok belügyének tekinti. A szervezet álláspontja szerint a nemzetközi standardizációt ezért meg kell, hogy előzze a nemzeti standardizáció. A nemzeti szinten standardizált helynevek nemzetközivé tételét az UNGEGN a megfelelő névformákat tartalmazó helynévtárak, térképek, adatbázisok, irányelvek világszerte történő terjesztésének biztosításával

⁷ A határozatok címe jól tükrözi a határozatok szövegében kifejtett alapelveket: VII/5 (1998): „National standardization based on local usage” (A helyi használaton alapuló nemzeti standardizáció); VIII/1 (2002): „Promotion of minority group and indigenous geographical names” (A kisebbségi csoport által használt és az eredeti földrajzi nevek támogatása); VIII/9 (2002): „Geographical names as cultural heritage” (A földrajzi nevek mint kulturális örökségek); IX/4 (2007): „Geographical names as intangible cultural heritage” (A földrajzi nevek mint sérthetetlen kulturális örökségek); IX/5 (2007): „Promotion of the recording and use of indigenous, minority and regional language group geographical names” (Az eredeti, kisebbségi és területi nyelvekben használatos földrajzi nevek feljegyzésének és felhasználásának támogatása). A határozatok szövege angol nyelven a [http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/RES%20\(UN\)%20E%20updated%20\(1-9%20CONF\).pdf](http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/RES%20(UN)%20E%20updated%20(1-9%20CONF).pdf) weboldalon olvasható (2011. 07. 06.).

tudja megvalósítani. A standardizációs folyamatok kizárólag az írott névformák egységesítését szolgálják (az írásrendszer, a helyesírás, az írásjelek, a nagy kezdőbetűvel való írás, a szóalakok formája tekintetében), a szóbeli nevek használatát nem érintik. Az UNGEGN álláspontja szerint a nem latin betűs írásrendszert használó nyelvek esetében a standardizált névforma kialakítása együtt kell, hogy járjon a név latin betűs formájának megadásával, ennek segítésére az UNGEGN 28 írásrendszerre dolgozott ki és fogadott el egységes romanizálási rendszert. A földrajzi nevek standardizációja — tekintve, hogy a körülöttünk lévő valóság és a nyelvek állandóan változnak — folyamatos tevékenység (vö. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/default.html>, UNGEGN Media kit 7, 11).

Az UNGEGN a nemzetközi helynév-standardizáció keretében a Föld összes földrajzi nevének nemzeti standardizációs folyamatok, illetve nemzetközi egyezmények segítségével kialakított gyakorlati szempontú egységesítését kívánja megvalósítani. A szervezet működésének kezdetén, az 1960-as években inkább csak a papíralapú adatfeldolgozásra és -tárolásra volt lehetőség, az 1980-as évektől azonban a fejlett országokban megkezdődött a digitális nemzeti helynévi adattárak kiépítése. Az 1990-es évektől az UNGEGN is az olyan nemzeti földrajzi névi webhelyek létrehozását szorgalmazza, amelyekről az adatok a felhasználók igényeinek megfelelően csoportosítva lekérdezhetők, az információk pedig könnyen kiegészíthetők más adatbázisokból származó geospecifikus adatokkal. Az UNGEGN koordinálásával készült, illetve előkészületben van több, a standardizált névformák kezelésére alkalmas szoftver, adatbázis-kezelő program és CD-ROM is. „World Geographical Names” néven az interneten keresztül hozzáférhető egy többnyelvű, több írásrendszerrel dolgozó világföldrajzi név-adatbázis, amely az egyes országok angol, arab, francia, kínai, orosz és spanyol nyelvű, a fővárosok angol és latin betűs írásmódú, nemzeti nyelvű és a jelentősebb (100 000 fő feletti lakossággal rendelkező) városok latin betűs írásmódú, nemzeti nyelvű standardizált megnevezéseit tartalmazza (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/geonames>).⁸ A kivitelezés alatt lévő „EuroGeoNames” projekt pedig az európai nemzeti helynévi adatbázisokat köti össze, lehetőséget adva a felhasználóknak egy több országot érintő, de azonos típusú és színvonalú, naprakész adatokat tartalmazó központi információtár elérésére (<http://www.eurogeographics.org/eurogeonames>). Az UNGEGN meggyőződése szerint a helynevek standardizálása részét kell, hogy képezze a nemzeti és regionális téradat-infrastruktúrák kiépítésének (vö. UNGEGN Media kit 4, 7).

Tevékenységén keresztül az UNGEGN az ENSZ általános törekvéseit — így az egész világra kiterjedő politikai biztonság megteremtését és fenntartását, a gazdasági, társadalmi, kulturális és humanitárius problémák nemzetközi együttmű-

⁸ Magyarországról a Győr, Székesfehérvár, Pécs, Budapest, Kecskemét, Szeged, Miskolc, Nyíregyháza, Debrecen magyar névformákkal találkozhatunk az adatbázisban.

ködésen alapuló megoldását és az ezt szolgáló tevékenységek harmonizálását — kívánja segíteni (vö. UNGEGN Brochure).

2.3. Az UNGEGN helynév-standardizációs modellje

Az UNGEGN elkötelezett a helynév-standardizációban segítséget nyújtani az egyes államok, különösen a fejlődő országok számára, ezért a földrajzi nevek nemzeti egységesítésében jó eredményeket elért tagországok által kidolgozott „legjobb gyakorlatok” alapján standardizációs modellt dolgozott ki, amelyet kézikönyvben tett közzé (Manual 2006).

A hatékony nemzeti helynév-standardizációs munkához egy hivatalosan elismert, a kormányzat által támogatott, írásban rögzített feladatkörrel rendelkező, állandó szakmai testület felállítása szükséges. A szakmai testület országonként különböző típusú lehet: a helyi viszonyoknak megfelelően van, ahol egy központi névhivatal (pl. a térképészeti részlegen belül) vagy egy (különböző szakterületek képviselőit bevonó) nemzeti névtestület, és van, ahol egy decentralizált (több döntéshozó területi bizottságból álló) névhatóság tud a legeredményesebben működni. A szakmai testület munkáját segíthetik az állandó vagy ideiglenes jelleggel működő, az ország egyes nyelveire, politikai egységeire koncentrálnak tanácsadó testületek és az adminisztratív munkát végző névirodák (Manual 2006: 17–31).

Maga a standardizáció elsősorban adminisztratív tevékenység, amely nem kívánja meg a földrajzi nevek alapos tanulmányozását, de szerencsés esetben figyelembe veszi a helynevek tudományos vizsgálatának eredményeit. Sikereségének megítélése elsősorban azon múlik, hogy mennyiben tudja rövid időn belül kielégíteni azoknak a kormányhivataloknak és egyéb szervezeteknek az igényeit, amelyek működésük során a standardizált névformákat használni kívánják. A határozatok elfogulatlanságának biztosítása miatt szükséges, hogy a szakmai testület írásban előre rögzítse azokat az irányelveket és eljárásmodokat, amelyeket döntései meghozatala során követni fog, s a problémás helyzetekben (pl. az államhatárokon átnyúló földrajzi objektumok megnevezései, soknyelvű területek helynevei) a leírtak szerint járjon el. A standardizációs folyamatban figyelembe kell venni a helyben használt névformák szóbeli és írott változatait, a telekkönyvekben, térképeken, helynévtárakban, önkormányzati iratokban szereplő történeti és jelenkori névváltozatokat, amelyekből lehetőség szerint egyet kell kiválasztani hivatalos használatra. Többnyelvű területeken több hivatalos névforma kijelölése is indokolt lehet, a nevek nemzeti szintén történő használati körének pontos meghatározásával; nemzetközi hivatalos névként azonban e névformák egyikének megadása javasolt. A névstandardizációt célszerű a megfelelő földrajzi objektumok térképi megjelenítésével összekapcsolni (Manual 2006: 33–9).

A helynév-standardizációs munka lépéseit és eredményeit pontosan dokumentálni kell; legjobb a gyors, pontos és változatos szempontok szerinti adat-

szolgáltatásra alkalmas számítógépes adatbázisok kiépítése, ezek interneten keresztül való, interaktív és nemzetközileg is elérhető hozzáférhetőségének biztosításával. Az egyszer már standardizált névforma megváltoztatására csak indokolt esetben (pl. a helyben használt névforma megváltozásának következtében) kerülhet sor. A helybeli lakosság által kezdeményezett névadási, névváltoztatási javaslatok benyújtására célszerű megfelelő űrlapot kidolgozni, amely lehetőség szerint minden olyan kérdésre kitér (pl. javasolt névforma, az objektum helye, a névforma hivatalossá tételét támogató bizonyítékok, a névforma eredete és forrása, más nyelvű névalakok, egyéb névváltozatok, a szolgáltatott adatok hitelességének mértéke), amelyet a névbizottságnak a döntéskor figyelembe kell venni. A ténylegesen használt helynevekről, azok vonatkozásáról és alkalmazásáról terepmunka során győződhetünk meg. A szükséges irodai (könyv-, levél- és térképtári) előkészületek után a terepmunka alkalmat ad arra, hogy megfelelő interjúkészítési módszereket követve meggyőződjünk a már feljegyzett nevek használatának körülményeiről, valamint további, eddig nem adatolt helyi használatú helyneveket gyűjtsünk össze. A terepmunkát az összegyűjtött névadatok, a jegyzetekkel ellátott térképvázlatokat és az egyéb releváns anyagokat tartalmazó beszámoló készítésével zárjuk le (Manual 2006: 41–71).

A nemzeti szinten standardizált helyneveket helynévtárak, adatbázisok és térképek segítségével nyilvánosságra kell hozni, az anyagokat időről időre korszerűsíteni kell. A térképek, földrajzi neveket tartalmazó egyéb kiadványok szerkesztői és felhasználói számára az ország helynévhasználatával kapcsolatos (többek között a névformák jogi státuszára, írásmódjára, kiejtésére, a nyelvjárássok, kisebbségi nyelvek területi megoszlására, a földrajzi köznevekre, a rövidítésekre kitérő) irányelveket tartalmazó összefoglalót szükséges készíteni (Manual 2006: 73–8).

A nemzeti standardizáció modelljét tárgyaló kézikönyvhöz kapcsolódik egy gyakorlati segítséget nyújtó kiadvány is (Manual 2007), amely 45, nem latin betűket használó nyelv földrajzi neveinek romanizálásához nyújt táblázatokat; ismerteti egy, a helynévi adatok pontos nemzetközi átadását lehetővé tevő szabványtervezetet; valamint közread egy felsorolást a világ országainak hivatalos angol és helyi megnevezéseiről. A szabványtervezet értelmében a nemzetközi digitális adatcserehez minimálisan szükséges adatok: a standardizált földrajzi név (névváltozatokkal); a földrajzi objektum típusa; az objektum elhelyezkedése (szélességi és hosszúsági fok szerint); az adminisztratív egység (ország, körzet stb.) megjelölése, amelynek területén az objektum fekszik; az objektumot ábrázoló standardizált térképszelvény azonosítása. Ezeket az adatokat az értelmezésüket segítő megfelelő metaadatokkal együtt kell továbbítani (a részleteket lásd Manual 2007: 177–80). A két kézikönyv anyagának megértését segíti az a szójegyzék, amely a helynév-standardizáció során gyakran használatos 375 terminust ad meg definícióikkal együtt az ENSZ 6 hivatalos nyelvén (GTSGN).

2002).⁹ A szójegyzékhez készült kiegészítés 6, korábban meghatározott terminus definíciójának módosítását adja, valamint 17 új, definiált terminust is tartalmaz (AGTSGN. 2007).

3. Az európai regionális gyakorlat és az East Central and South-East Europe Division (ECSEED) tagozat

Az európai országok földrajzi neveinek standardizációját az UNGEGN tizenegy divízió keresztül koordinálja: Baltic Division; Celtic Division; Dutch- and German-speaking Division; East Central and South-East Europe Division; Eastern Europe, Northern and Central Asia Division; East Mediterranean Division (other than Arabic); French-speaking Division; Norden Division; Portuguese-speaking Division; Romano-Hellenic Division; United Kingdom Division. Egy-egy tagozatban — a divíziók nevéből is következően — a nyelvi összefüggéseknek megfelelően nem feltétlenül csak európai országok kaptak helyet. Egyes európai országok (pl. Belgium, Bulgária, Franciaország, Portugália, Svájc, Ukrajna) földrajzi és nyelvi kapcsolataik sokszínűsége nyomán pedig nem kizárólag egy tagozatnak a tagjai (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEKN/divisions.html>).

Magyarország az 1967-es UNCSGN konferencián létrehozott, majd az 1972-es konferencián hivatalosan is elismert East Central and South-East Europe Division (ECSEED) tagozatban kapott helyett Albánia, Bosznia és Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Ciprus, Csehország, Görögország, Montenegró, Lengyelország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Macedónia, Törökország és Ukrajna mellett. A tagozathoz tehát — nevével nem teljesen összhangban — nemcsak délkelet- és kelet-közép-európai, hanem nyugat-ázsiai országok is tartoznak. A tagozatnak két ízben volt magyar elnöke: 1972 és 1977 között RADÓ SÁNDOR, 1992 és 1998 között pedig POKOLY BÉLA töltötte be ezt a tiszteket. A tagozat jelenlegi elnöke a horvát ŽELJKO HEĆIMOVIĆ (<http://ungegn.cgi.hr/divisionback-grounds.html>, <http://ungegn.cgi.hr/divisionchairing.html>).

Az ECSEED fennállása során 20 tagozati ülést szervezett: 1971: Prága; 1975, 1977: Budapest; 1979, 1981, 1982: Varsó; 1983, 1987: Szófia; 1989: Pozsony; 1991: Prága; 1992: Pozsony; 1993, 1996, 1997: Budapest; 1999, 2001: Ljubljana; 2003, 2007: Prága; 2008, 2011: Zágráb; utóbbi kettőn több magyar előadás is elhangzott (DUTKÓ–POKOLY–MIKESY–IŠPANOVIĆ 2008, POKOLY–MIKESY 2008, DUTKÓ 2011, MIKESY–IŠPANOVIĆ 2011, POKOLY 2011). Magyarországot az ECSEED-ben POKOLY BÉLA, FÖLDI ERVIN, MIKESY GÁBOR, KOCSIS KÁROLY, DUTKÓ ANDRÁS és MARTIN IŠPANOVIĆ képviseli (<http://ungegn.dgu.hr/divisionsessions.html>, http://ungegn.dgu.hr/ECSEE_Division_documents.html, <http://ungegn.dgu.hr/ungegn20/program20.html>, <http://ungegn.dgu.hr/ungegn20/program20.html>).

⁹ Az ENSZ hivatalos nyelvei: angol, arab, francia, kínai, orosz, spanyol.

dgu.hr/ungegn20/list_of_documents20.html, http://ungegn.dgu.hr/expert_addresses.html).

4. A magyar gyakorlat

A Magyarországot az UNGEGN-ben és az ECSEED-ben képviselő magyar Földrajzinév-bizottság (FNB.; Hungarian Committee on Geographical Names) ugyan csak 1989-től létezik, ám a földrajzi nevek, különösen pedig a településnevek egységesítésének a magyar nyelvterületen több mint 100 éves hagyománya van. A hivatalos településnév-formák kialakításában alkalmazott nyelvi eljárások ugyan lényegében mindvégig hasonlóak voltak, de a létrehozásuk alapjául szolgáló elvek és a kivitelezés gyakorlata az eltelt évszázad alatt szükségszerűen sokat változott a magyar királyságbeli *helységnévrendezés* és a határon túli magyar településnevek *újrastandardizálás*-a terminusokkal megadható két végpont között.

4.1. Az Országos Községi Törzskönyvbizottság és a helységnévrendezés

A Központi Statisztikai Hivatalhoz tartozó Országos Községi Törzskönyvbizottság (1898–1954) által 1898 és 1912 között végrehajtott helységnévrendezés jogi hátterét a településnevek törzskönyvezéséről szóló 1898. évi IV. törvénycikk teremtette meg, melynek értelmében a bizottságnak az ország területére vonatkozóan monoszémián alapuló hivatalos helységnévrendszert kellett kialakítania, azaz az „egy település : egy név” elvét kellett a gyakorlatba átültetnie. Bár a települések előjáróságát megkérdezték kérdőív segítségével a használt és a községi tárgyalási ívek véleményezésre való elküldésével a használatra ajánlott helységnevekről, a végső döntésbe a névhasználóknak valójában nem volt beleszólásuk. A települések törzskönyvi nevének megállapítása ugyanis határozott alapelvek mentén történt: a véglegesített névformának történetileg hitelesnek és a magyar névrendszerbe illeszkedőnek kellett lennie, ezenfelül lehetőség szerint motiválnak, szabatosnak és etimológiailag világosnak is kellett bizonyulnia. A követelményeknek megfelelő névforma kiválasztásában vagy kialakításában ezért elsősorban szakemberek vettek részt, a döntésekhez a hiteles történeti adatokat az Országos Levéltár szolgáltatta. A Törzskönyvbizottság által javasolt helységnévformák a belügyminiszteri jóváhagyást követően hivatalos, s ezért elviekben meg nem változtatható településneveknek minősültek (Árva, Fogaras, Hunyad és Liptó megyék esetében a Törzskönyvbizottság által javasolt helységnévanyag belügyminisztériumi jóváhagyása nem történt meg; MEZŐ 1982: 45–6, 114–60). A helységnévrendezés eredményét tükrözi az 1913-as, földtudományi szempontból máig etalonnak tekintett helységnévtár (vö. HUNGEO'96 állásfoglalás).

A helységnévrendezés lezárulása és a rendszerváltás (1989/1990) között eltelt közel 80 esztendő településnév-standardizációs alapelvei a névrendszer nagy-

sága és az állam által képviselt ideológia függvényében változtak. A helység-névállomány elemszámának módosulásai mögött részben külső, történelmileg meghatározott indokokat (az ország területének többszöri változása), részben pedig belső, a településszerkezet természetes átalakulásával (új települések létrejötte, illetve községegyesítések), valamint a beszélőközösség változó névhasználati igényeivel (helység-név-változtatások) együtt járó folyamatokat találunk. 1920 és 1939 között ideológiai megfontolások (a magyar állam területi igényeinek jelzése) vezették a Törzskönyvbizottságot abban, hogy a trianoni döntés értelmében elcsatolt területek névanyagát továbbra is figyelembe véve az újonnan létrejött vagy összevont települések nevének megállapításakor, illetve a név-változtatási kérelmek megítélésakor arra törekedett, hogy magyarországi helységek ne kapjanak olyan nevet, amely a határon túli magyarlakta területeken már megtalálható. Az 1939 és 1944 között újra Magyarországhoz tartozó települések hivatalos nevének megállapításakor (vö. 1944-es Helységnevtár) a bizottság egységesen az 1913-as (pl. a Felvidék esetében; vö. SZABÓMIHÁLY 2007b: 190), illetve a helységnevrendezés előtti állapotokhoz (pl. Kárpátalja vonatkozásában; vö. BEREKSZÁSZI 1997: 357) tért vissza. Az 1945-ös területi visszarendeződés után a Törzskönyvbizottságnak 1954-es megszűnéséig főként az új államrenddel nehezen összeegyeztethetőnek vélt településnevek megváltoztatásával kellett foglalkoznia (MEZŐ 1982: 266–92).

4.2. A Földrajzinév-bizottság (FNB.)

Az egységes használatú földrajzi nevek szükségessége a 20. század második felére kartográfiai szempontból is egyre inkább nyilvánvaló lett. Az 1963-ban alapított első hazai földrajzinév-bizottság még kizárólag csak térképi névhasználatot foglalkozó szakemberekből állt, s szervezetileg az akkori földmérési és térképészeti főhatóság alá tartozott. 1989-ben aztán több szakterület (térképészet, közlekedés, vízügy, természetvédelem, közigazgatás, nemzetiségek, külügy, nyelvtudomány, oktatás stb.) többségében kormánytisztviselő képviselőinek bevonásával létrehozták a jelenleg is működő, döntéshozó és tanácsadó szereppel bíró tárcaközi Földrajzinév-bizottságot, amely jelenleg a térképészet kormányzati felügyeletét is biztosító Vidékfejlesztési Minisztérium fennhatósága alatt áll. A Földrajzinév-bizottság feladata, hogy a jelentős hazai és külföldi földrajzi objektumok, közigazgatási egységek magyar nyelvű hivatalos nevére, a közlekedési és hírközlési nevekre, valamint a magyarországi nemzetiségi nyelvű névformákra javaslatokat tegyen, egységes használatuk szabályait, feltételrendszerét megteremtse és fenntartsa, mivel a „földfelszín természetes, illetve ember alkotott alakulatainak, részleteinek (hegyek, vizek, szigetek, tengerek, falvak, városok, országok stb.) egységes elvek szerinti elnevezéséhez és névhasználatához fontos társadalmi érdek fűződik” (<http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2234>). A bizottság hatásköre nemrég szűkült: a 2011. március 21-i megfelelő kormányren-

delet ugyanis kimondja, hogy azokról a hivatalos földrajzi nevekről, amelyekhez kiemelt közérdek fűződik, a továbbiakban a kormány jogosult döntést hozni (http://index.hu/belfold/2011/03/21/foldrajzi_nevek_ezentul_a_kormany_dont/). A bizottság tevékenysége az ECSEED üléseken és az UNGEGN konferenciákon bemutatott, az egyszerű névlistáktól az éves munka részletes ismertetésig terjedő tartalmú beszámolók (lásd fent) alapján lényegében összhangban áll a nemzetközi standardizációs munka során a nemzeti névtestületekkel szemben támasztott kívánalmakkal.

4.3. A Termini projektje: a határon túli magyar nyelvterület településneveinek újstandardizálása

A magyarországi Földrajzinév-bizottság véleménye korlátozottan (pl. szakértői javaslatok készítésén keresztül) érvényesülhet a határon túli magyarság által (is) lakott területek magyar nyelvű földrajzi neveinek standardizálásában. A bizottság álláspontja szerint ezek a helynevek a magyar nyelvben — tekintve, hogy az csak Magyarországon hivatalos státuszú — tekinthetők ugyan az *exonimá*-k egyik típusának, de — mivel a helyi magyar közösség anyanyelvi kommunikációja során ezekkel a névformákkal él — éppoly joggal ítéltetők nem standardizált, *kisebbségi endonimák*-nak is (POKOLY 2004a, DUTKÓ–POKOLY–MIKESY–IŠPANOVIĆ 2008).¹⁰ Ennek megfelelően van olyan elképzelés is, amely a kérdéses névalakokat az endonimák és az exonimák közti *köztes nevek*-nek tartja (BARTOS-ELEKES 2002).¹¹

A határon túli magyar nyelvterület magyar hely(ség)neveinek változatossága több okra vezethető vissza. A második világháború utáni évtizedekben a környező országok többségében a magyarlakta területek magyar településneveinek hivatalos használata nem volt engedélyezett (SZABÓMIHÁLY 2008: 42). A rendszerváltás után az utódállamokban született jogszabályok a használatra engedélyezett magyar névalakok megadásakor részben ideológiai okokból, részben pedig a településszerkezet megváltozása miatt nem nyúltak vissza egységesen az 1913-ban, illetve 1944-ben megállapított régi magyar hivatalos nevekhez, hanem

¹⁰ Az *exonima* definíciója: név, amely egy adott nyelven jelöl egy földrajzi objektumot, mely azon a területen kívül található, ahol a kérdéses nyelvet széles körben (2002-ben még: hivatalos nyelvként) használják, és amely név formájában különbözik a megfelelő endonimá(k)tól, melyek azon a területen élnek, amelyen a földrajzi objektum elhelyezkedik (a GTSGN. 2002, 10 és az AGTSGN. 2007, 2, 081 *exonym* címszava alapján). A magyar nyelvben az exonimák másik típusát értelemszerűen azon jelentős földrajzi objektumok magyar elnevezései alkotják, amelyek olyan területeken fekszenek, ahol a magyar nyelv használata sohasem volt jellemző. Az *endonima* definíciója: egy földrajzi objektum neve azon a hivatalos vagy széles körben elterjedt nyelven, amelyet azon a területen használnak, ahol az objektum fekszik (az AGTSGN. 2007, 2, 076 *endonym* címszava alapján).

¹¹ A *köztes nevek* a földrajzi alakulatok nevei „valamely nyelven, amelyet azon a területen beszélnek, azonban ez a nyelv helyben nem hivatalos” (BARTOS-ELEKES 2002: 19).

sokszor a magyar névadási hagyományokhoz nem illeszkedő névformákat határoztak meg új hatósági névként, amelyek elfogadottsága a magyar lakosság körében alacsony (SZABÓMIHÁLY 2007b: 192, 198). A jogszabályok nem szólnak azon települések magyar neveiről, amelyek esetében a magyar lakosság nem éri el a magyar névforma használatának feltételül szabott 20–25%-os arányt, illetve amelyek védett államnyelvi nevet viselnek (pl. szlovák történelmi személyiségekről elnevezett helységek Szlovákiában). A jogszabályok ugyan közzéteszik a használható magyar településnevek listáját, ám a listákat nem frissítik, és az egyes névformák jogi státusza sem mindig egyértelmű (SZABÓMIHÁLY 2007a: 155–7, 2007b: 191, 193).

A határon túli magyar helységnévhasználattal kapcsolatos bizonytalanságokat növeli, hogy a helyi magyar közösség sem feltétlenül csak egy nevet használ az egyes települések jelölésére (pl. megkülönböztető előtaggal és anélkül is használja a magyar névformát; egyesített községeknél több névváltozat is él; a magyar és az idegen eredetű név egyaránt használatban van; a nyelvi kontaktus hatására új magyar névalakok jönnek létre). Ennek következtében a határon túli magyar nyelvterületre eső településeknek jelenleg az államnyelvi megjelölés mellett sokszor több, különböző státuszú magyar megnevezése is van: az 1913-as vagy 1944-es helységnévtárban szereplő régi és az 1990-es, 2000-es években megállapított új, az előbbiekkal nem feltétlenül egybeeső hivatalos név, de élhetnek még a helységnévrendezés előtti és utáni, illetve esetenként az idegen nyelvi minta hatására újabban keletkezett helyi, népi névalakok, akár különböző változatokban is (SZABÓMIHÁLY 2007b: 195). Ilyen körülmények között a magyar névformák településazonosító funkciója a magyarság egészének viszonylatában kicsi, és sok, a történelmi Magyarország területén lévő település egyértelmű identifikációját jelenleg csak az utódállam többségi nyelvű hivatalos névformája tudja biztosítani (SZABÓMIHÁLY 2008: 46). Ennél is nehezebb a térfelszíni alakulatok magyar neveinek megítélése, ezeket ugyanis az utódállamok nem kodifikálták (SZABÓMIHÁLY 2007a: 157–8). A magyar közönségnek szánt, a Kárpát-medencét magyar névrajzzal ábrázoló térképlapok névanyaga a legkevésbé sem egységes, kartográfusi felfogás kérdése, hogy az objektumok természetföldrajzi határai vagy az államhatárok függvényében történik-e a megnevezés (MIKESY 2008: 204).

SZABÓMIHÁLY GIZELLA programadó írásaiban (2005, 2007a, 2007b, 2008, 2009) e problémás nyelvi helyzet lehetséges megoldására tesz javaslatot: „a jelenlegi helyzet meghaladása csak egy egységes, az egész Kárpát-medencei magyar névanyagra kiterjedő standardizálás révén képzelhető el, amelynek »kimenete« egy olyan közös, rendszeresen gondozott helységnévtár volna, amely minden határon túli település esetében csak egy hivatalos névalakot tartalmazna” (2007b: 198). E standardizáció alapelveiről szólva elmondja: azért, hogy mind az utódállamokban, mind Magyarországon elfogadható legyen a névegységesítés

végeredménye, célszerű új alapokra helyezni a kodifikációt: a helyi lakosság névhasználatát érdemes figyelembe venni a hivatalos magyar névalak megállapításakor (azaz a korábban alkalmazott „történeti elv”-et az „élő nyelvhasználat elvé”-vel látja helyettesíthetőnek); a településnévi homonímiát megengedhetőnek tartja (azaz az „egy település : egy név” elvét — amely az utódállamok szemében a történelmi Magyarország egységének szemléletéhez kötődik — feladhatónak ítéli); a magyarországi kiadványokban jelenleg megfigyelhető jellemző gyakorlatot pedig, amely a rendszerváltás utáni határon túli standardizálások eredményétől eltekintve, a ma már több ponton korszerűtlennek bizonyuló 1913-as, illetve 1944-es helységnévtárak adataihoz nyúl vissza, illetve helységnév-azonosító szótárak (pl. SEBŐK 1990, 1997, LELKES 1992, 1998, HAJDÚ-MOHAROS 2000) segítségével próbálja megoldani az identifikáció nehézségeit, nem találja szerencsés megoldásnak, mert ezek az eljárások többnyire csak tovább növelik a névváltozatok számát.

A Termini Kutatóhálózat honlapja arról tájékoztat, hogy a Kárpát-medencei magyar helynévanyag újstandardizációjára való felkészülés lényegében már meg is indult, s kirajzolódtak a névegységesítés során alkalmazandó módszerek (a több magyar névvel rendelkező települések és domborzati formák kiszűrése; a helyi használatú névformák azonosítása; a településnevek esetében a helyiek által használt toldalékos formák összegyűjtése; helynévjegyzékek és tárgyalási anyagok készítése, megvitatása szakértőkkel és az illetékes politikai szervekkel), valamint körvonalazódtak a várható eredmények is (a feledésbe merülő tradicionális magyar földrajzi nevek tág névhasználói körben való ismertté tétele, amely végső soron „a magyar helynévanyag rehabilitációját és stabilizálódását hozza magával”; http://ht.nytud.hu/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=16&Itemid=50). Az eddig is megvalósuló gyakorlatnak megfelelően Magyarországról elsősorban a Földrajzinév-bizottság szakmai segítségére számítanak a programban résztvevők.

SZABÓMIHÁLY GIZELLA a Kárpát-medencei magyar földrajzi nevek egységesítésével összefüggésben *standardizáció*-ról (2007b: 189; 2009), *határtalanítás*-ról (2007a), *újra kodifikáció*-ról (2007b: 190), a Termini Kutatóhálózat honlapja *újra standardizálás*-ról (http://ht.nytud.hu/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=16&Itemid=50) beszél: mindez ugyanakkor jól láthatóan egy nagyobb koncepciónak, „a teljes magyar nyelvközösséget átfogó szervezett nyelvi menedzselés”-nek (SZABÓMIHÁLY 2008: 50), a magyar nyelv anyaországi és határon túli használatára egyaránt figyelemmel lévő szinkrón nyelvléírás megvalósításának is fontos részterülete (vö. pl. PÉNTEK 2004, LANSTYÁK 2006).

5. Összegzés

Az egységesítési törekvések — akár termékekről vagy szolgáltatásokról, akár helynevekről van szó — jelentős társadalmi és gazdasági haszonnal járnak. A

helynév-standardizációs folyamatok a szabványosítás általános gyakorlatának több ismervét is mutatják: a névegységesítési tevékenységben való részvétel önkéntes; nemzetközi, regionális és nemzeti szinten kivitelezett; e célra létrehozott, a kormányzat által elfogadott, szakmailag kompetens intézmények, bizottságok feladata; a standardizált névformák hivatalos dokumentumokban (helységnevtárakban, adatbázisokban, jogszabályokhoz kapcsolódó névlistákban, irányelvekben) jelennek meg; az egységesített névformák menedzselése folyamatosan történik. Formai szinten közös vonás továbbá az információk minden érdeklődő számára való hozzáférhetőségének biztosítása gazdag tartalmú webhelyek segítségével; az akronimák gyakori alkalmazása; illetve az érdeklődők több nyelven való megszólítása.

A nemzetközi és regionális, valamint a magyar földrajzinév-egységesítési folyamatok kommunikálása között azonban jelentős különbség is megfigyelhető: míg az UNGEGN és az ECSEED metanyelve a szabványosításé, a magyar gyakorlat, határon innen és túl, alapvetően a nyelvészet fogalom- és szempontrendszerével dolgozik. Talán ez az oka annak, hogy a téma iránt kívülről tájékozódó könnyen érzékelheti úgy, hogy a magyar eredmények jó része ugyan időről időre bekerül a nemzetközi névstandardizációs folyamatokba, ugyanakkor a nemzetközi gyakorlat inkább csak egyes definíciók szintjén hat vissza a magyar földrajzinév-standardizációra, amely pedig több ponton is hasznát vehetné az UNGEGN alapelveinek és kiépült intézményrendszerének.

Irodalom

- AGTSGN. 2007. = *Addendum for Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*.
http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/pubs/glossary_add_e.pdf
(2011. 07. 03.).
- A Kárpát-medencei magyar helynévanyag újstandardizálása*.
http://ht.nyttud.hu/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=16&Itemid=50 (2011. 06. 27.).
- BALÁZS GÉZA (2000), *Lehetséges nyelvi szabványok*. Bp.
- BALÁZS GÉZA (2001), *Magyar nyelvstratégia*. Bp.
- BARTOS-ELEKES ZSOMBOR (2002), Helységnevek a romániai köztudatban. Az exonima és az endonima mezsgyéjén. *Geodézia és Kartográfia* 54/4: 19–24.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ (1997), Magyar helységnevek Kárpátalján a nyelvi tervezés tükrében. In: *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. Szerk. B. GERGELY PIROSKA–HAJDÚ MIHÁLY. Bp.–Miskolc. I, 356–61.
- BOHÁC, PAVEL (2006), *Report of the East Central and South-East Europe Division (with annexes from Hungary, Poland and Ukraine)*.
<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/23-gegn/wp/gegn23wp85.pdf>
(2011. 07. 03.).

- CET. = *Commission on Education and Training International Cartographic Association*. <http://lazarus.elte.hu/cet> (2011. 12. 17.).
- DUTKÓ ANDRÁS (2011), *Country names in Hungarian language*. http://ungegn.cgi.hr/ungegn20/06_HUN_Dutko%20Country%20names.pdf (2011. 07. 06.).
- DUTKÓ ANDRÁS–POKOLY BÉLA–MIKESY GÁBOR–IŠPANOVIĆ, MARTIN (2008), *Report on the Activity of the Hungarian Committee on Geographical Names 2007–2008*. http://ungegn.cgi.hr/19session_papers/09_HUN_Rep_on%20Activity%20of%20the%20Hungarian%20Committee%20on%20Geogr_Names%202007-2008.pdf (2011. 07. 03.).
- ECSEED (1996), *Recent Changes in Geographical Names in Hungary and Bulgaria*. http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/18th-gegn-docs/18th_gegn_WP73.pdf (2011. 07. 02.).
- ECSEED UNGEGN = East Central and South-East Europe Division United Nations Group of Experts on Geographical Names. <http://ungegn.cgi.hr> (2011. 07. 02.), <http://ungegn.dgu.hr> (2011. 12. 17.).
- EuroGeoNames*. <http://www.eurogeographics.org/eurogeonames> (2011. 07. 06.).
- FNB. = *Földrajzinév-bizottság*. <http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2234> (2011. 06. 29.).
- FÖLDI ERVIN (1994), *Information on the Database-Gazetteer of Hungary*. http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/17th-gegn-docs/17th_gegn_WP7.pdf (2011. 07. 02.).
- Földrajzi nevek: ezentúl a kormány dönt*. http://index.hu/belfold/2011/03/21/foldrajzi_nevek_ezentul_a_kormany_dont (2011. 07. 06.).
- GTSGN. 2002. = *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/glossary.pdf> (2011. 07. 03.).
- HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF (2000), *Magyar Településtár*. Bp.
- HUNGEO'96 = HUNGEO'96 Magyar Földtudományi Világtalálkozó állásfoglalása a Kárpát-térség magyar földrajzi neveinek használatáról. In: *Magyar Településtár*. HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF. Bp., 2000. 681–3.
- LANSTYÁK ISTVÁN (2006), *Határtalanítás*. In: *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Szerk. MÁRTONFI ATTILA–PAPP KORNÉLIA–SLÍZ MARIANN. Bp. 179–86.
- LELKES GYÖRGY szerk. (1992), *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Bp.
- LELKES GYÖRGY szerk. (1998), *Magyar helységnév-azonosító szótár*. 2. kiadás. Baja.
- Manual 2006. = *Manual for the National Standardization of Geographical Names*. United Nations, New York. http://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_88e.pdf (2011. 07. 03.).
- Manual 2007. = *Technical reference manual for the standardization of geographical names*. United Nations, New York. http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/pubs/UNGEGN%20tech%20ref%20manual_m87_combined.pdf (2011. 07. 03.).

- MEZŐ ANDRÁS (1982), *A magyar hivatalos helységnévvadás*. Bp.
- MIKESY GÁBOR (2008), Új utak és trendek a térképi névírásban. In: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. Szerk. BÖLCSKEI ANDREA–N. CSÁSZI ILDIKÓ. Bp. 204–11.
- MIKESY GÁBOR–IŠPANOVIĆ, MARTIN (2011), *The State of National Minority Names in Hungary*.
http://ungegn.cgi.hr/ungegn20/07_HUN_Paper_Mikesy_Ispanovic_Hu_Minority_Names.pdf (2011. 07. 06.).
- PCGN. = The Permanent Committee on Geographical Names for British Official Use. *United Nations and Geographical Names*.
<http://www.pcgng.org.uk/UN.htm> (2011. 06. 30.).
- PÉNTÉK JÁNOS (2004), A magyar nyelv szótárai, nyelvtanai, kézikönyvei és a határon túli magyar nyelvvaltozatok. Az MTA határon túli kutatóállomásainak feladatait is ellátó nyelvi irodák állásfoglalása. *Magyar Tudomány* 49: 724–6.
- POKOLY BÉLA (2000a), *Changes in Geographical Names in Hungary Affecting Populated Places and Administrative Divisions Between 1 January 1996 and 1 January 2000*.
http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/20th-gegn-docs/20th_gegn_WP55.pdf (2011. 07. 03.).
- POKOLY BÉLA (2000b), *Selected Exonyms used in Hungary*.
http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/20th-gegn-docs/20th_gegn_WP65.pdf (2011. 07. 03.).
- POKOLY BÉLA (2004a), *On Exonyms of the Hungarian Language*.
<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/22-GEGN-Docs/wp/gegn22wp83.pdf> (2011. 07. 03.).
- POKOLY BÉLA (2004b), *Toponymic Websites in Hungary*.
<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/22-GEGN-Docs/wp/gegn22wp84.pdf> (2011. 07. 03.).
- POKOLY BÉLA (2011), *Activities of the Hungarian Committee on Geographical Names, December 2008 – December 2010*.
http://ungegn.cgi.hr/ungegn20/08_HUN_Paper_Pokoly_Activities%20HCGN%202008-2010.pdf (2011. 07. 06.).
- POKOLY BÉLA–MIKESY GÁBOR (2008), *Standardization of Geographical Names in Hungary*. <http://ungegn.cgi.hr/program.html> (2011. 07. 03.).
- SEBŐK LÁSZLÓ (1990), *Magyar neve? Határokon túli magyar helységnévszótár*. Bp.
- SEBŐK LÁSZLÓ (1997), *Határokon túli magyar helységnévszótár*. Bp.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA (2005), A szlovákiai magyar nyelvtervezés kérdései. Standardizálás és kodifikálás. In: *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat. A 2005. október 20–21-i somorjai konferencia előadásai*. Szerk. VÖRÖS FERENC. Bp.–Nyitra–Somorja. 27–34.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA (2007a), A határtalanítás a helynevek területén. In: *Nyelv — nemzet — identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai*. Szerk. MATICSÁK SÁNDOR. Bp.–Debrecen. I, 153–70.

- SZABÓMIHÁLY GIZELLA (2007b), Magyar neve? Szlovákiai magyar helységnevek standardizációs problémái. *Névtani Értesítő* 29: 189–200.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA (2008), A határon túli névhasználat és a nyelvi tervezés. In: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. Szerk. BÖLCSKEI ANDREA–N. CSÁSZI ILDIKÓ. Bp. 41–52.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA (2009), A határon túli magyar helynevek standardizációs kérdései. *Korunk*. Május.
<http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=2009&honap=5&cikk=10583>
(2011. 06. 27.).
- Szabványügyi alapismeretek.*
<http://www.muszakiak.com/szabvanyugy/szabvanyugyi-alapismeretek.html>
(2011. 06. 27.).
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR (2003), A nyelvi norma. In: *A magyar nyelv kézikönyve*. Szerk. KIEFER FERENC. Bp. 411–21.
- UNGEGN = United Nations Group of Experts on Geographical Names.
<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/default.html> (2011. 06. 30.).
- UNGEGN Brochure =
http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/pubs/UNGEGNbrochure_en.pdf
(2011. 07. 03.).
- UNGEGN Media kit =
<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/mediakit.html> (2011. 07. 03.).
- UNGEGN World Geographical Names.*
<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/geonames> (2011. 07. 06.).